

УДК 331.5:314.1:355.01(477)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.215.194-202>

Лихвар В.В.

Київський університет права НАН України

Lykhvar Valeriy

Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine

<https://orcid.org/0009-0002-1475-2433>

РИНОК ПРАЦІ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено вплив повномасштабної війни на функціонування ринку праці та демографічний розвиток України. Актуальність дослідження зумовлена суттєвими змінами у структурі трудових ресурсів, масштабною зовнішньою та внутрішньою міграцією населення, скороченням економічно активного населення та загостренням демографічних проблем. Метою статті є аналіз сучасних тенденцій розвитку ринку праці та демографічних процесів в Україні в умовах війни, а також визначення їх економічних наслідків. У дослідженні використано системний підхід, методи аналізу, узагальнення та порівняння. Визначено основні виклики для ринку праці, людського капіталу та демографічної стійкості держави. Обґрунтовано напрями вдосконалення державної політики зайнятості та демографічного відновлення України. Особливу увагу приділено питанням відновлення трудового потенціалу, підвищення економічної активності населення та забезпечення стійкого післявоєнного розвитку країни.

Ключові слова: ринок праці; демографічні виклики; людський капітал; трудова міграція; внутрішньо переміщені особи; зайнятість; демографічна політика; економічне відновлення; Україна.

LABOUR MARKET AND DEMOGRAPHIC CHALLENGES IN WARTIME: ECONOMIC CONSEQUENCES FOR UKRAINE

The full-scale war has become a major factor affecting Ukraine's labour market and demographic development. Large-scale migration, population displacement, labour force losses, and demographic decline have created significant challenges for economic growth and post-war recovery. Under these conditions, preserving and restoring human capital has become a key priority for ensuring economic resilience and long-term development.

The purpose of the article is to analyse labour market trends and demographic challenges in Ukraine during the war and to determine their economic consequences. The study applies a systems approach, comparative analysis, statistical assessment, and generalisation methods. Particular attention is paid to the interaction between labour market transformations, migration processes, and demographic changes.

The results indicate that the war has intensified existing demographic problems, including population decline, ageing, lower birth rates, and labour shortages. Mass migration and internal displacement have altered labour supply and demand, increased sectoral imbalances, and affected employment opportunities. Special attention is given to the role of internally displaced persons, refugees, veterans, and economically active population groups in future labour market recovery.

The study confirms that labour shortages and demographic losses may become major constraints on Ukraine's post-war economic development. Therefore, labour market regulation, demographic policy, social protection, and human capital development should be considered as interconnected components of economic recovery policy. The article substantiates the need for measures aimed at increasing labour force participation, supporting workforce reintegration, encouraging return migration, and improving labour productivity.

The practical value of the research lies in the development of recommendations for strengthening labour potential, reducing demographic risks, and improving employment policy. The proposed approaches may be used in designing labour market and demographic strategies that support sustainable economic growth and post-war reconstruction in Ukraine.

Keywords: labour market; demographic challenges; human capital; labour migration; internally displaced persons; employment; demographic policy; economic recovery; Ukraine.

JEL classification: J21; J61; J11; O15.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна в Україні спричинила суттєві трансформації на ринку праці та загострила демографічні проблеми, які безпосередньо впливають на перспективи економічного розвитку держави. Масштабні міграційні процеси, внутрішнє переміщення населення, скорочення чисельності економічно активного населення, зміни структури зайнятості та дефіцит трудових ресурсів формують нові виклики для функціонування національної економіки та реалізації політики післявоєнного відновлення [1–8].

Особливого значення набувають демографічні процеси, які ще до початку повномасштабної війни характеризувалися негативними тенденціями. Скорочення чисельності населення, старіння населення, зниження народжуваності та посилення міграційного відтоку створювали довгострокові ризики для розвитку ринку праці та формування людського капіталу. В умовах війни зазначені проблеми суттєво посилилися, що потребує удосконалення державної політики у сфері зайнятості та демографічного розвитку [17–20].

Війна спричинила значні зміни у структурі попиту та пропозиції робочої сили. З одного боку, спостерігається дефіцит працівників у низці галузей економіки, зокрема у промисловості, будівництві, транспорті та сфері послуг. З іншого боку, значна кількість громадян стикається з труднощами працевлаштування через територіальне переміщення, втрату робочих місць або невідповідність професійних компетенцій потребам ринку праці. Додатковими викликами виступають необхідність інтеграції внутрішньо переміщених осіб, повернення трудових мігрантів, а також соціально-економічна адаптація ветеранів до цивільного життя [3; 4; 23; 28; 29].

За таких умов забезпечення ефективного функціонування ринку праці та подолання негативних демографічних тенденцій є необхідною передумовою економічної стійкості та післявоєнного відновлення України.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу впливу війни на ринок праці та демографічні процеси в Україні, оцінки економічних наслідків зазначених трансформацій і визначення напрямів формування ефективної політики розвитку людського капіталу в умовах післявоєнного відновлення держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика функціонування ринку праці та демографічного розвитку в умовах війни посідає важливе місце у сучасних дослідженнях міжнародної економіки, соціальної політики та економіки праці. Особливого значення набувають питання впливу воєнних конфліктів на трудовий потенціал держав, міграційні процеси, структуру зайнятості, рівень економічної активності населення та довгострокові перспективи економічного відновлення [1–4].

У дослідженнях International Labour Organization значна увага приділяється впливу кризових явищ на зайнятість, якість робочих місць, гідну працю та соціальний захист населення. У звітах ILO підкреслюється, що

війна та пов'язані з нею економічні шоки суттєво змінюють структуру попиту на робочу силу, посилюють неформальну зайнятість і створюють ризики для довгострокового розвитку людського капіталу [1; 2].

Важливий напрям сучасних досліджень пов'язаний із аналізом вимушеної міграції та внутрішнього переміщення населення. У матеріалах International Organization for Migration та UNHCR досліджуються масштаби внутрішнього переміщення, трудова мобільність населення, проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади та особливості участі біженців з України на ринках праці країн перебування [3–8].

Окремий блок сучасних досліджень присвячений питанням інтеграції українських біженців і вимушено переміщених осіб у ринки праці європейських країн. У працях OECD, Eurofound та European Parliamentary Research Service акцентується увага на проблемах визнання професійних кваліфікацій, мовної адаптації, доступу до зайнятості, соціального захисту та збереження зв'язку переміщених громадян з економікою України [9–12].

Значна увага у наукових та аналітичних джерелах приділяється демографічним наслідкам війни. У матеріалах UNFPA, UNECE та United Nations Department of Economic and Social Affairs розглядаються проблеми скорочення чисельності населення, старіння, зниження народжуваності, зміни вікової структури та їх вплив на економічне зростання і ринок праці [18–20]. У контексті України ці процеси набувають особливої гостроти, оскільки демографічні втрати поєднуються з міграційним відтоком, руйнуванням соціальної інфраструктури та зростанням потреб у відновленні людського капіталу.

Важливе місце у сучасних дослідженнях займають питання розвитку людського капіталу, професійної освіти, перепідготовки кадрів та адаптації робочої сили до нових умов економічного розвитку. У звітах OECD, European Training Foundation, World Economic Forum та UNDP підкреслюється необхідність оновлення професійних навичок, розвитку цифрових компетентностей, підвищення продуктивності праці та формування інституційної спроможності у сфері управління людським капіталом [22; 24; 25; 30].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із соціально-економічною адаптацією ветеранів та їх поверненням до цивільного ринку праці. У матеріалах IOM, Folke Bernadotte Academy та інших аналітичних центрів наголошується на необхідності створення ефективних механізмів професійної реінтеграції ветеранів, розвитку програм перекваліфікації, психологічної підтримки та стимулювання підприємницької активності цієї категорії населення [28; 29].

Поряд із напрацюваннями міжнародних організацій важливе значення для дослідження проблем ринку праці та демографічного розвитку мають праці українських учених. Зокрема, Е. М. Лібанова досліджує демографічні трансформації та їхній вплив на людський розвиток, О. А. Грішнова розкриває роль людського капіталу й сучасних тенденцій розвитку ринку праці,

О. В. Пищуліна аналізує проблеми відновлення трудового потенціалу України в умовах війни, а О. І. Цимбал — питання зайнятості та функціонування ринку праці. Узагальнення результатів цих досліджень свідчить про необхідність комплексного аналізу взаємозв'язку демографічних процесів, трансформації ринку праці та державної політики в умовах воєнних викликів [31–33].

Українські дослідники та аналітичні центри також приділяють значну увагу питанням трудових ресурсів, демографічних втрат і післявоєнного відновлення людського потенціалу. У сучасних дослідженнях акцентується увага на дефіциті робочої сили, територіальних дисбалансах зайнятості, необхідності повернення мігрантів, підвищення економічної активності населення та формування ефективної державної політики у сфері зайнятості [13; 15–17; 23].

Попри значну кількість наукових праць та аналітичних матеріалів, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного впливу демографічних втрат, міграційних процесів, трансформації зайнятості та скорочення трудового потенціалу на економіку України в умовах війни. Потребують подальшого обґрунтування механізми поєднання політики зайнятості, демографічної політики, соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб, повернення мігрантів та реінтеграції ветеранів у контексті забезпечення післявоєнного економічного відновлення України.

Незважаючи на значну кількість наукових праць та аналітичних досліджень, присвячених проблемам ринку праці, міграції населення та демографічного розвитку, недостатньо вивченими залишаються питання комплексної оцінки економічних наслідків війни для трудового потенціалу України. Більшість сучасних досліджень зосереджена на окремих аспектах демографічних втрат, вимушеної міграції або функціонування ринку праці, тоді як взаємозв'язок між демографічними процесами, зайнятістю населення та перспективами післявоєнного економічного відновлення потребує більш ґрунтовного наукового обґрунтування.

Особливої уваги потребують питання впливу скорочення чисельності населення, старіння населення, зовнішньої міграції, внутрішнього переміщення громадян та дефіциту трудових ресурсів на економічне зростання України. Недостатньо дослідженими залишаються також механізми відновлення людського капіталу, повернення трудових мігрантів, інтеграції внутрішньо переміщених осіб і ветеранів до ринку праці, а також формування ефективної державної політики у сфері зайнятості та демографічного розвитку в умовах післявоєнної реконструкції країни.

У зв'язку з цим виникає необхідність комплексного дослідження сучасних тенденцій розвитку ринку праці та демографічних процесів в Україні, визначення їхнього впливу на економіку держави та обґрунтування напрямів мінімізації негативних наслідків війни для трудового потенціалу та довгострокового соціально-економічного розвитку країни.

Метою статті є комплексний аналіз впливу війни на функціонування ринку праці та демографічний

розвиток України, оцінка економічних наслідків трансформації трудового потенціалу держави, а також обґрунтування напрямів формування ефективної політики зайнятості та демографічного відновлення в умовах післявоєнної реконструкції економіки. Для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання: дослідити сучасні тенденції розвитку ринку праці; проаналізувати демографічні процеси; оцінити економічні наслідки трансформації трудового потенціалу; обґрунтувати напрями державної політики щодо його відновлення.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили системний аналіз впливу війни на ринок праці та демографічні процеси в Україні. Системний підхід застосовано для дослідження взаємозв'язку між демографічними змінами, міграційними процесами, зайнятістю населення та економічним розвитком держави. Методи аналізу і синтезу використано для узагальнення сучасних теоретичних підходів до оцінки трудового потенціалу та демографічної стійкості в умовах кризових явищ. Порівняльний метод дозволив проаналізувати міжнародний досвід реагування на демографічні виклики та проблеми функціонування ринку праці в умовах воєнних конфліктів і масштабних міграційних процесів. Методи статистичного аналізу використано для оцінки тенденцій зайнятості населення, міграційних процесів, демографічної динаміки та змін у структурі трудових ресурсів України. Метод узагальнення застосовано для формування висновків щодо економічних наслідків скорочення трудового потенціалу держави та визначення перспективних напрямів удосконалення політики зайнятості, розвитку людського капіталу та демографічного відновлення України.

Виклад основних результатів дослідження. Повномасштабна війна стала одним із найпотужніших факторів трансформації ринку праці України за весь період незалежності держави. Воєнні дії спричинили масштабні зміни у структурі зайнятості населення, територіальному розміщенні трудових ресурсів, професійній мобільності працівників та функціонуванні окремих секторів економіки. На відміну від попередніх економічних криз, сучасні виклики поєднують одночасний вплив демографічних втрат, міграційних процесів, руйнування виробничих потужностей та структурних змін економіки [1–4].

Одним із найбільш відчутних наслідків війни стало скорочення пропозиції робочої сили. Значна частина населення була змушена залишити місце постійного проживання через бойові дії, що призвело до формування масштабних потоків внутрішньої та зовнішньої міграції. За оцінками міжнародних організацій, мільйони громадян України перебувають за межами країни або мають статус внутрішньо переміщених осіб, що безпосередньо впливає на обсяги трудових ресурсів та економічну активність населення [3–8].

За даними UNHCR, станом на початок 2026 року за межами України перебувало понад 6 млн українських біженців, тоді як за оцінками ІОМ кількість

внутрішньо переміщених осіб перевищувала 3,5 млн. Такі масштаби міграції істотно скоротили пропозицію робочої сили та посилили територіальні дисбаланси ринку праці [4; 8].

Водночас війна суттєво змінила структуру попиту на робочу силу. За результатами опитувань роботодавців, проведених Національним банком України та міжнародними організаціями, дефіцит кваліфікованих працівників залишається одним із ключових факторів, що обмежує виробничу діяльність підприємств у промисловості, будівництві та транспортній сфері [15; 24]. В окремих галузях економіки спостерігається гострий дефіцит кадрів, зокрема у промисловості, будівництві, транспорті, енергетиці та сфері охорони здоров'я. Паралельно відбувається зростання попиту на спеціалістів у сфері цифрових технологій, кібербезпеки, логістики та оборонно-промислового комплексу. Такі зміни свідчать про поступову трансформацію структури зайнятості та необхідність адаптації системи професійної освіти до нових потреб ринку праці [22; 24–26].

Суттєвим викликом залишається невідповідність між наявною робочою силою та потребами роботодавців. Частина працівників втратила роботу внаслідок релокації підприємств або скорочення виробництва, тоді як в інших секторах спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів. У результаті посилюються структурні дисбаланси ринку праці, які можуть негативно впливати на темпи післявоєнного економічного відновлення [9; 10; 15].

Таким чином, сучасний ринок праці України функціонує в умовах одночасного впливу демографічних втрат, міграційних процесів та структурних змін економіки. Збереження та відновлення трудового потенціалу держави стає одним із ключових завдань економічної політики та важливою передумовою забезпечення довгострокового економічного зростання.

Основні виклики, що впливають на функціонування ринку праці України в умовах війни, узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні виклики ринку праці України в умовах війни

Виклик	Характеристика впливу	Економічні наслідки
Зовнішня міграція населення	Відтік працездатного населення за кордон	Скорочення пропозиції робочої сили
Внутрішнє переміщення населення	Зміна територіальної структури зайнятості	Регіональні дисбаланси ринку праці
Мобілізаційні процеси	Тимчасове вилучення працівників із цивільної економіки	Дефіцит кадрів у низці галузей
Руйнування підприємств	Скорочення виробництва та робочих місць	Зростання структурного безробіття
Демографічні втрати	Скорочення чисельності населення	Зниження трудового потенціалу
Невідповідність навичок потребам економіки	Зміна структури попиту на робочу силу	Дефіцит кваліфікованих кадрів

Джерело: складено автором на основі [1–10; 15; 22; 24].

Демографічні втрати та міграційні процеси є одним із найбільш суттєвих довгострокових наслідків війни для економіки України. Ще до початку повномасштабного вторгнення країна характеризувалася негативними демографічними тенденціями, пов'язаними зі скороченням чисельності населення, старінням та зниженням рівня народжуваності. Війна значно посилила зазначені процеси та сформувала додаткові ризики для відновлення людського капіталу держави [17–20].

Особливий вплив на демографічну ситуацію справляє зовнішня міграція населення. Значна частина українських громадян, які виїхали за кордон після початку повномасштабної війни, належить до економічно активних вікових груп. У структурі міграційних потоків переважають жінки та діти, що додатково впливає на демографічне відтворення населення та майбутню пропозицію робочої сили [6–12].

Важливим викликом залишається також внутрішнє переміщення населення. Перерозподіл трудових ресурсів між регіонами призводить до виникнення територіальних дисбалансів зайнятості та додаткового

навантаження на соціальну та економічну інфраструктуру приймаючих громад. Одночасно в окремих регіонах спостерігається дефіцит трудових ресурсів, що ускладнює відновлення економічної діяльності та реалізацію інвестиційних проєктів [3; 4; 13].

Скорочення чисельності населення та зменшення частки економічно активних громадян безпосередньо впливають на перспективи економічного зростання. Відповідно до прогнозів United Nations Department of Economic and Social Affairs, демографічне скорочення населення України може зберігатися і в довгостроковій перспективі, що створюватиме додатковий тиск на систему зайнятості, соціального забезпечення та економічне зростання [20]. За відсутності ефективної демографічної та міграційної політики дефіцит робочої сили може стати одним із головних факторів стримування післявоєнного відновлення України та зниження її міжнародної конкурентоспроможності.

Основні демографічні виклики та їх економічні наслідки систематизовано в табл. 2.

Таблиця 2

Основні демографічні виклики та їх економічні наслідки для України

Демографічний виклик	Прояви	Економічні наслідки
Скорочення чисельності населення	Зменшення кількості постійного населення	Скорочення трудових ресурсів та внутрішнього попиту
Старіння населення	Зростання частки осіб старших вікових груп	Підвищення навантаження на систему соціального забезпечення
Зниження народжуваності	Скорочення природного приросту населення	Зменшення майбутнього трудового потенціалу
Зовнішня міграція	Відтік працездатного населення за кордон	Дефіцит робочої сили та втрата людського капіталу
Внутрішнє переміщення населення	Територіальна концентрація населення в окремих регіонах	Регіональні диспропорції розвитку та зайнятості
Втрати людського капіталу внаслідок війни	Зменшення економічно активного населення	Уповільнення економічного відновлення

Джерело: складено автором на основі [6–8; 17–20; 28].

Скорочення трудового потенціалу виступає одним із ключових факторів, що визначатимуть перспективи економічного розвитку України у середньо- та довгостроковій перспективі. Людський капітал є основою функціонування виробничої сфери, розвитку інноваційної діяльності та забезпечення конкурентоспроможності економіки. Відповідно, зменшення чисельності працездатного населення безпосередньо впливає на темпи економічного зростання та можливості реалізації програм післявоєнного відновлення [9; 14; 24].

Одним із найбільш помітних наслідків дефіциту трудових ресурсів є зростання кадрового дефіциту в багатьох секторах економіки. Особливо гостро проблема проявляється у промисловості, будівництві, транспорті, аграрному секторі та сфері охорони здоров'я. В умовах масштабної відбудови країни потреба у кваліфікованих працівниках буде зростати, що посилюватиме конкуренцію за трудові ресурси між окремими галузями економіки [15; 22; 25].

Водночас скорочення трудового потенціалу впливає на продуктивність праці та інвестиційну привабливість держави. Для інвесторів доступність кваліфікованої робочої сили є одним із ключових факторів прийняття рішень щодо розміщення виробництва та реалізації інвестиційних проєктів. У разі поглиблення демографічних проблем та збереження високих масштабів міграції ризики уповільнення економічного розвитку можуть суттєво зрости [13; 14; 26].

За таких умов важливого значення набуває формування комплексної політики розвитку людського капіталу, яка повинна поєднувати стимулювання зайнятості, підтримку професійної мобільності, розвиток системи професійної освіти, створення умов для повернення мігрантів та інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Важливим чинником трансформації ринку праці України в умовах війни є інтеграція внутрішньо переміщених осіб, біженців та ветеранів до економічної діяльності. Саме ці категорії населення значною мірою визначатимуть перспективи відновлення трудового потенціалу держави та забезпечення стійкого економічного розвитку в післявоєнний період [3; 4; 8; 28; 29].

Внутрішньо переміщені особи становлять значний резерв робочої сили, однак їхня інтеграція до місцевих ринків праці супроводжується низкою проблем. Серед

основних перешкод можна виділити невідповідність професійної кваліфікації потребам роботодавців, дефіцит житла, труднощі адаптації до нових соціально-економічних умов та обмежений доступ до окремих видів зайнятості. Водночас ефективно залучення внутрішньо переміщених осіб до економічної діяльності здатне частково компенсувати дефіцит трудових ресурсів у регіонах, що приймають переміщене населення [3; 4; 10].

Не менш важливим завданням є створення передумов для повернення громадян України, які тимчасово перебувають за кордоном. Повернення економічно активного населення сприятиме відновленню ринку праці, збільшенню внутрішнього попиту та розширенню податкової бази. Для цього необхідно забезпечити належні умови працевлаштування, житлового забезпечення, соціального захисту та професійної реалізації громадян після повернення в Україну [6–12].

Окремої уваги потребує питання соціально-економічної адаптації ветеранів. Після завершення військової служби значна частина ветеранів потребуватиме перекваліфікації, професійного навчання та підтримки підприємницьких ініціатив. Успішна інтеграція ветеранів до цивільного ринку праці сприятиме збереженню людського капіталу, підвищенню рівня зайнятості та зміцненню соціальної стійкості суспільства [28–30].

Таким чином, подолання негативних наслідків війни для ринку праці потребує комплексної державної політики, спрямованої на розвиток людського капіталу, стимулювання зайнятості, підтримку професійної мобільності населення та створення умов для повернення трудових ресурсів в економіку України. Реалізація таких заходів стане важливою передумовою післявоєнного відновлення та забезпечення довгострокового економічного розвитку держави.

Пріоритетні напрями державної політики щодо відновлення трудового потенціалу та демографічної стійкості України.

В умовах війни та післявоєнного відновлення забезпечення ефективного функціонування ринку праці та подолання негативних демографічних тенденцій мають стати одним із ключових напрямів державної економічної політики. Сучасні виклики потребують комплексного підходу, який поєднує заходи у сфері зайнятості, міграційної політики, розвитку людського

капіталу та демографічного відновлення [1;9; 18].

Першочергового значення набуває стимулювання економічної активності населення та розширення можливостей працевлаштування. Важливим завданням є створення нових робочих місць у секторах економіки, які забезпечуватимуть післявоєнну реконструкцію держави, зокрема у будівництві, промисловості, транспорті, енергетиці та сфері цифрових технологій. Одночасно необхідним є розвиток програм професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників відповідно до нових потреб ринку праці [2; 22; 24].

Окремим напрямом державної політики повинно стати створення стимулів для повернення громадян України з-за кордону. У сучасних умовах повернення трудових ресурсів виступає одним із найбільш ефективних механізмів відновлення людського капіталу. Для цього необхідно забезпечити належні умови працевлаштування, доступність житла, розвиток соціальної інфраструктури та підтримку підприємницької діяльності громадян, які повертаються до України [6–12].

Важливу роль відіграватиме інтеграція внутрішньо переміщених осіб у регіональні ринки праці. Підвищення мобільності робочої сили, підтримка релокації працівників та розвиток програм зайнятості для внутрішньо переміщених осіб дозволять більш ефективно використовувати наявний трудовий потенціал та зменшити регіональні диспропорції на ринку праці [3; 4; 10].

Особливого значення набуває питання професійної та соціальної адаптації ветеранів. З огляду на

масштаби участі населення у військових діях у післявоєнний період суттєво зростатиме потреба у реалізації програм перекваліфікації, психологічної підтримки, сприяння зайнятості та розвитку ветеранського підприємництва. Успішна інтеграція ветеранів до економічної діяльності сприятиме зміцненню соціальної стабільності та ефективному використанню людського капіталу держави [28–30].

Водночас довгострокова економічна стійкість України значною мірою залежатиме від результативності демографічної політики. Пріоритетними завданнями залишаються підтримка сімей з дітьми, стимулювання народжуваності, розвиток системи охорони здоров'я та підвищення якості життя населення. Реалізація таких заходів сприятиме формуванню передумов для поступового відновлення демографічного потенціалу країни та забезпечення необхідних трудових ресурсів для економічного розвитку [17–20].

Таким чином, ефективна державна політика повинна поєднувати заходи щодо розвитку ринку праці, повернення людського капіталу, підтримки зайнятості населення та подолання негативних демографічних тенденцій. Саме комплексність і довгостроковість таких рішень визначатимуть успішність післявоєнного відновлення України та її конкурентоспроможність у майбутньому.

З огляду на сучасні виклики ринку праці та демографічного розвитку, пріоритетні напрями державної політики щодо відновлення трудового потенціалу України доцільно систематизувати таким чином (табл. 3).

Таблиця 3

Пріоритетні напрями відновлення трудового потенціалу України в умовах післявоєнної реконструкції

Напрямок політики	Основні заходи	Очікуваний результат
Підтримка зайнятості населення	Створення нових робочих місць, підтримка підприємництва	Зростання рівня зайнятості та економічної активності
Повернення трудових мігрантів	Житлові, податкові та соціальні стимули	Відновлення трудового потенціалу країни
Інтеграція ВПО	Програми працевлаштування та професійної адаптації	Зменшення регіональних дисбалансів ринку праці
Реінтеграція ветеранів	Переkваліфікація, психологічна підтримка, розвиток ветеранського бізнесу	Підвищення рівня зайнятості ветеранів
Розвиток людського капіталу	Освіта, професійна підготовка, цифрові навички	Підвищення продуктивності праці
Демографічне відновлення	Підтримка сімей, стимулювання народжуваності, розвиток охорони здоров'я	Зміцнення демографічної стійкості держави

Джерело: складено автором на основі [1–4; 9; 18–20; 22–24; 28–30].

Висновки. Проведене дослідження показало, що повномасштабна війна суттєво трансформувала ринок праці України та загострила існуючі демографічні проблеми. Масштабна зовнішня міграція населення, внутрішнє переміщення громадян, скорочення чисельності економічно активного населення та дефіцит трудових ресурсів формують нові виклики для економічного розвитку держави та її післявоєнного відновлення.

Встановлено, що демографічні втрати та скорочення трудового потенціалу мають довгостроковий характер і можуть суттєво впливати на темпи економічного зростання, продуктивність праці, інвестиційну

привабливість країни та конкурентоспроможність національної економіки. Особливої актуальності набувають питання збереження людського капіталу, повернення трудових мігрантів та забезпечення ефективного використання наявних трудових ресурсів.

Доведено, що важливими напрямками державної політики мають стати підтримка зайнятості населення, інтеграція внутрішньо переміщених осіб до ринку праці, професійна адаптація ветеранів, розвиток системи професійної освіти та створення стимулів для повернення громадян України з-за кордону. Не менш важливим залишається вдосконалення демографічної

політики, спрямованої на підтримку сімей, покращення якості життя населення та відновлення демографічного потенціалу держави.

У перспективі ефективне поєднання політики розвитку ринку праці, відновлення людського капіталу та демографічної стійкості здатне стати важливою передумовою успішної післявоєнної реконструкції України, забезпечення економічної безпеки та формування умов для довгострокового сталого розвитку держави.

Декларація щодо використання штучного

інтелекту. Під час підготовки статті використовувалися цифрові інструменти штучного інтелекту, зокрема ChatGPT (OpenAI, GPT-5.5), виключно з метою мовного редагування, структуризації тексту та технічного опрацювання матеріалу. Автор самостійно здійснював науковий аналіз, формування висновків, інтерпретацію результатів дослідження, добір наукових джерел та остаточне редагування тексту статті. Автор несе повну відповідальність за науковість, точність та цілісність контенту.

Список використаних джерел:

1. International Labour Organization. Ukraine: Decent Work Country Programme 2020–2024. Geneva : ILO, 2024. URL: <https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-04/DWCP%20Ukraine%202020-2024.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
2. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: Trends 2025. Geneva : ILO, 2025. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/2025-01/WESO25_Trends_Report_EN.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
3. International Organization for Migration. Ukraine: Employment, Mobility and Labour Market Dynamics. Geneva : IOM, 2024. URL: <https://crisisresponse.iom.int/sites/g/files/tmzbd1481/files/appeal/documents/Ukraine-Employment-Mobility-and-Labour-Market-Dynamics-Nov-2024.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
4. International Organization for Migration. Ukraine Internal Displacement Report: General Population Survey. Round 20. Geneva : IOM, 2025. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/IOM_UKR_Internal%20Displacement%20Report_GPS%20R20_April%202025.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
5. International Organization for Migration. Labour Mobility and Markets. Kyiv : IOM Ukraine, 2024. URL: <https://ukraine.iom.int/resources/labour-mobility-and-markets> (дата звернення: 10.06.2026).
6. UNHCR. Ukraine Annual Results Report 2024. Geneva : UNHCR, 2025. URL: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/Ukraine%20ARR%202024.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
7. UNHCR. Global Trends Report 2024. Geneva : UNHCR, 2025. URL: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/global-trends-report-2024.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
8. UNHCR. Ukraine Refugee Situation: Operational Data Portal. Geneva : UNHCR, 2026. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 10.06.2026).
9. OECD. Strengthening the Human Capital of Forcibly Displaced Persons in and from Ukraine. Paris : OECD Publishing, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1787/9afedf7c-en>
10. OECD, European Migration Network. Labour Market Integration of Beneficiaries of Temporary Protection from Ukraine. Paris : OECD, 2024. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/migration/OECD-EMN%20Inform_%20Labour-market-integration-of-beneficiaries-of-temporary-protection-from-Ukraine.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
11. Eurofound. Social Impact of Migration: Addressing the Challenges of Receiving and Integrating Ukrainian Refugees. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2024. URL: <https://assets.eurofound.europa.eu/f/279033/fe2e019347/ef23030en.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
12. European Parliamentary Research Service. Displaced Ukrainians: Challenges and Outlook for Integration in the EU. Brussels European Parliament, 2025. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/EPRS_BRI%282025%29769497_EN.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
13. World Bank. Monitoring Living Conditions in Ukraine. Washington : World Bank, 2025. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/bf81d702093c4e7ce911cb00603d3fb9-0080012025/original/Listen-to-Ukraine-Update-2025.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
14. OECD. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris : OECD Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/940cee85-en>
15. National Bank of Ukraine. Inflation Report. April 2025. Kyiv : NBU, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q2_eng.pdf?v=13 (дата звернення: 10.06.2026).
16. Kyiv School of Economics. Ukraine Macroeconomic Handbook. January 2025. Kyiv : KSE Institute, 2025. URL: https://kse.ua/UA_Macro_Handbook_Jan2025.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
17. Ministry of Social Policy of Ukraine. Demographic Policy. Kyiv, 2024. URL: <https://www.msp.gov.ua/en/about/klyuchovi-napryamy/demografichna-polityk> (дата звернення: 10.06.2026).
18. UNFPA. Government of Ukraine Endorses New Demographic Strategy. Kyiv : UNFPA Ukraine, 2024. URL: <https://eeca.unfpa.org/en/news/government-ukraine-endorses-new-demographic-strategy> (дата звернення: 10.06.2026).
19. UNECE. Demographic Development Strategy of Ukraine for the Period Until 2040. Geneva : UNECE, 2024. URL: <https://ageing-policies.unecce.org/browse-policy/3189> (дата звернення: 10.06.2026).
20. United Nations Department of Economic and Social Affairs. World Population Prospects 2024: Summary of Results. New York : United Nations, 2024. URL: https://population.un.org/wpp/assets/Files/WPP2024_Summary-of-Results.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

21. UNICEF. Situation Analysis of Children in Ukraine 2024. Kyiv : UNICEF Ukraine, 2024. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/49206/file/UNICEF_SitAn_2024_ENG.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
22. European Training Foundation. Key Policy Developments in Education, Training and Employment: Ukraine 2024. Turin : ETF, 2024. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2024-12/Country%20Fiche_Ukraine_2024_EN_web_0.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
23. Pyshchulina O. Labour Resources for Ukraine's Post-War Recovery: State, Problems and Ways of Restoration. Kyiv : Razumkov Centre, 2024. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/10/16/2024-Pyshchulina-FKA-ZAINYATSST-ENGL-SITE.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
24. OECD. OECD Employment Outlook 2024: The Net-Zero Transition and the Labour Market. Paris : OECD Publishing, 2024. DOI: <https://doi.org/10.1787/ac8b3538-en>
25. World Economic Forum. Future of Jobs Report 2025. Geneva : WEF, 2025. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
26. European Commission. Labour Market and Wage Developments in Europe 2024. Brussels : European Commission, 2024. URL: <https://op.europa.eu/webpub/empl/lmwd-annual-review-report-2024/index.html> (дата звернення: 10.06.2026).
27. European Commission. The 2024 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2022–2070). Brussels : European Commission, 2024. URL: <https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2022-en> (дата звернення: 10.06.2026).
28. Röders J. Ukrainian Veterans' Economic Reintegration. Stockholm : Folke Bernadotte Academy, 2025. URL: <https://fba.se/media/igcdpzc2/fba-policy-brief-ukrainian-veterans-economic-reintegration.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).
29. International Organization for Migration. Veteran Profiles and Reintegration Challenges in Ukraine. Kyiv : IOM Ukraine, 2025. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/IOM_UKR_Veteran%20Profiles%20and%20Reintegration%20Challenges%20in%20Ukraine_March_2025.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
30. UNDP Ukraine. Institutional Framework in the Field of Human Capital Development Policy. Kyiv : UNDP Ukraine, 2023. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-10/undp-ua-institutional_framework_in_the_field_of_human_capital_development_policy.pdf (дата звернення: 10.06.2026).
31. Людський розвиток в Україні. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці : монографія / за ред. Е. М. Лібанової, О. І. Цимбала. Київ : Академперіодика, 2021. 210 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.452.210>
32. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки : монографія. Київ : Знання, КОО, 2001. 254 с.
33. Грішнова О. А., Харазішвілі Ю. М. Демографічна безпека України: індикатори, рівень, загрози. Демографія та соціальна економіка. 2019. № 2(36). С. 65–80. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2019.02.065>

References:

1. International Labour Organization. (2024). Ukraine: Decent work country programme 2020–2024. <https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-04/DWCP%20Ukraine%202020-2024.pdf>
2. International Labour Organization. (2025). World employment and social outlook: Trends 2025. https://www.ilo.org/sites/default/files/2025-01/WESO25_Trends_Report_EN.pdf
3. International Organization for Migration. (2024). Ukraine: Employment, mobility and labour market dynamics. <https://crisisresponse.iom.int/sites/g/files/tmzbd1481/files/appeal/documents/Ukraine-Employment-Mobility-and-Labour-Market-Dynamics-Nov-2024.pdf>
4. International Organization for Migration. (2025). Ukraine internal displacement report: General population survey. Round 20. https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/IOM_UKR_Internal%20Displacement%20Report_GPS%20R20_April%202025.pdf
5. International Organization for Migration. (2024). Labour mobility and markets. <https://ukraine.iom.int/resources/labour-mobility-and-markets>
6. UNHCR. (2025). Ukraine annual results report 2024. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/Ukraine%20ARR%202024.pdf>
7. UNHCR. (2025). Global trends report 2024. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/global-trends-report-2024.pdf>
8. UNHCR. (2026). Ukraine refugee situation: Operational data portal. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
9. OECD. (2024). Strengthening the human capital of forcibly displaced persons in and from Ukraine. <https://doi.org/10.1787/9afedf7c-en>
10. OECD, & European Migration Network. (2024). Labour market integration of beneficiaries of temporary protection from Ukraine. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/migration/OECD-EMN%20Inform_%20Labour-market-integration-of-beneficiaries-of-temporary-protection-from-Ukraine.pdf
11. Eurofound. (2024). Social impact of migration: Addressing the challenges of receiving and integrating

- Ukrainian refugees. Publications Office of the European Union. <https://assets.eurofound.europa.eu/f/279033/fe2e019347/ef23030en.pdf>
12. European Parliamentary Research Service. (2025). Displaced Ukrainians: Challenges and outlook for integration in the EU. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769497/EPRS_BRI%282025%29769497_EN.pdf
13. World Bank. (2025). Monitoring living conditions in Ukraine. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/bf81d702093c4e7ce911cb00603d3fb9-0080012025/original/Listen-to-Ukraine-Update-2025.pdf>
14. OECD. (2025). OECD economic surveys: Ukraine 2025. <https://doi.org/10.1787/940cee85-en>
15. National Bank of Ukraine. (2025, April). Inflation report. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q2_eng.pdf?v=13
16. Kyiv School of Economics. (2025). Ukraine macroeconomic handbook. January 2025.. https://kse.ua/UA_Macro_Handbook_Jan2025.pdf
17. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2024). Demographic policy. <https://www.msp.gov.ua/en/about/klyuchovi-napryamy/demohrafichna-polityka>
18. UNFPA. (2024). Government of Ukraine endorses new demographic strategy. <https://eeca.unfpa.org/en/news/government-ukraine-endorses-new-demographic-strategy>
19. UNECE. (2024). Demographic development strategy of Ukraine for the period until 2040. <https://ageing-policies.unece.org/browse-policy/3189>
20. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2024). World population prospects 2024: Summary of results. https://population.un.org/wpp/assets/Files/WPP2024_Summary-of-Results.pdf
21. UNICEF. (2024). Situation analysis of children in Ukraine 2024. https://www.unicef.org/ukraine/en/media/49206/file/UNICEF_SitAn_2024_ENG.pdf.pdf
22. European Training Foundation. (2024). Key policy developments in education, training and employment: Ukraine 2024. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2024-12/Country%20Fiche_Ukraine_2024_EN_web_0.pdf
23. Pyshchulina, O. (2024). Labour resources for Ukraine's post-war recovery: State, problems and ways of restoration. Razumkov Centre. <https://razumkov.org.ua/images/2024/10/16/2024-Pyshchulina-FKA-ZAINYATSST-ENGL-SITE.pdf>
24. OECD. (2024). OECD employment outlook 2024: The net-zero transition and the labour market. <https://doi.org/10.1787/ac8b3538-en>
25. World Economic Forum. (2025). Future of jobs report 2025. https://reports.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf
26. European Commission. (2024). Labour market and wage developments in Europe 2024. <https://op.europa.eu/webpub/empl/lmwd-annual-review-report-2024/index.html>
27. European Commission. (2024). The 2024 ageing report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (2022–2070). https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2022-2070_en
28. Röders, J. (2025). Ukrainian veterans' economic reintegration. Folke Bernadotte Academy. <https://fba.se/media/igcdpzc2/fba-policy-brief-ukrainian-veterans-economic-reintegration.pdf>
29. International Organization for Migration. (2025). Veteran profiles and reintegration challenges in Ukraine. https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_Veteran%20Profiles%20and%20Reintegration%20Challenges%20in%20Ukraine_March_2025.pdf
30. UNDP Ukraine. (2023). Institutional framework in the field of human capital development policy. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-10/undp-ua-institutional_framework_in_the_field_of_human_capital_development_policy.pdf
31. Libanova, E. M., & Tsymbal, O. I. (Eds.). (2021). Liudskyi rozvytok v Ukraini. Priorytety natsionalnoi polityky minimizatsii asymetrii ukrainskoho rynku pratsi [Human development in Ukraine: Priorities of the national policy for minimizing asymmetry in the Ukrainian labour market]. Kyiv : Akademperiodyka. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.452.210> [in Ukrainian].
32. Hrishnova, O. A. (2001). Liudskyi kapital: formuvannia v systemi osvity i profesiinoi pidhotovky [Human capital: Formation in the system of education and vocational training]. Kyiv : Znannia, KOO. [in Ukrainian].
33. Hrishnova, O. A., & Kharazishvili, Yu. M. (2019). Demohrafichna bezpeka Ukrainy: indykatory, riven, zahrozy [Demographic security of Ukraine: Indicators, level, threats]. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika, 2(36), 65–80. <https://doi.org/10.15407/dse2019.02.065> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 29.06.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 22.07.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.08.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.